

maar door het
ven. Door het
heil vast en
door het dan
rekenen maakt
dig, want dat
bij het Woord
aan het Woord
naat trouwen
t God des te
ulling der be-
ngen tusschen
ding dan nog
des te meer
g (schenking,
moet worden
in ons leven
is, ook in ons
Die ratificatie
liking en van
dus niet over
doch over het
ken van het
oord. Hoe ver
belijdenis hin-
it „voorstellen
thied bij een
kerk gebracht
ij pro synode
a een slag-in-

nschen tekst?
n plaats niet
„bevestigen”,
ciat. Fransch
ken 1667); en
unique. Gods
in hoorbaren,
ar de suggest-
itvanger daar
te andere, dat
tekert, dat die

K. S.

DE KERKEN

23 Juli 1949.

rief, door Ds
deze rubriek
noot mij tot
a gezegd, die
het betreft de
de gedragslijn
predikanten.
el van Ds B's
elfde nummer
dergeteekende
n van de een-
n behartigen,

hemelwater
op putwater,
dem niet be-
op het sterk

opleiding in
ge predikant
nen arbeid
in het bin-
te verzorgen.
Wanneer hij
en dus niet
tste gewoon-
schen leger-
r is van de
weduwnaar
vervangt ds
diens preek-
s is om de
te bezoeken.
ente gebrui-
k één dienst
orgens Hol-
den anderen
g een afzon-
er deel uit-
ur zich zelf-
wuw leger-
antrok. Deze
zelfde kerk-
den anderen

ag te geven
gers van de
bevinden in
kajang, rest
verwijderd.
olge van de
n, die daar
iks 1936 de
sized Tribes
and uitgezet
had aan op-
st gouverne-
erk in Indië
n deze „ge-

ook nu de synode van Amersfoort besloot geen deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen meer te benoemen. Het verblijft me dan ook ten eerste, hooggeachte Redacteur, dat U in uw onderschrift meent te mogen stellen, dat deze synode niet alleen de geschiedde opdrachten, maar ook de beloften en rechterlijke stipulaties aan deze predikanten gedaan en met hen aangegaan, heeft gehandhaafd. Ongetwijfeld volgt daaruit, dat de commissie van de classis Groningen, die nu de zaken van de uitzending van een of meer leenpredikanten behartigt, onder het afhandelen van de loopende zaken van het opgeheven deputaatschap ook dient te rekenen het opkomen voor het vervullen der gedane beloften en aangegane verplichtingen.

Maar op iets anders uit den brief van Ds B. zou ik willen wijzen. U weet, dat hij daarin het voorbeeld gebruikt van een generaal, die eerst parachutisten voor de linies uitwierp, en daarna principiële bezwaren kreeg tegen het gebruik van dit soort troepen. En hij vraagt U dan:

„Wat zoudt U, hooggeachte Redacteur, van die generaal uit het sprookje zeggen, als hij, na wijziging van zijn inzichten en van zijn veldtochtsplan, in plaats van dag en nacht al zijn best te doen om van zijn paratroopers nog te maken wat er van te maken viel, hen, integendeel, in de pers voor het volk aan de kaak zou stellen als mannen die trouwelooz de beproefde paden verlaten hadden en deswege laakbaar zijn?”

Als ik het goed zie, is daarmee te vergelijken wat thans ten aanzien van ons plaats vindt. De Indische Gereformeerde Kerken staan zo tegenover ons. Zij stellen ons als mannen voor die verkeerd doen; zij waarschuwen tegen ons. En scribenten uit haar midden wagen het zelfs, onze ambtsrouw in twijfel te trekken.

Hooggeachte Redacteur, het is zover gekomen, dat het niet meer een als vanzelf sprekende zaak is, dat b.v. de kerk van Semarang, als ik op een Zondag daar ter plaatse aanwezig ben, mij uitnodigt voor te gaan in de ambtelijke dienst van Woord en Sacramenten. Op zijn zachtst uitgedrukt: de Indische zusterkerken staan aarzeland tegenover ons, juist vanwege het feit, dat wij ons ingevolge synodale uitspraken hierheen hebben laten uitzenden.”

Tot zoover Ds B. (Enkele vet gedrukte gedeelten van mij, v. d. S.)

Nu wil ik er niet veel aandacht aan geven, dat Ds B. er toch wel min of meer in zou kunnen komen, als de kerken hier inderdaad zoo tegenover hem stonden. Hij zelf zegt immers in zijn brief: De synode van Amersfoort zal wel op grond van Schrift en K.O. de tot nu toe gevolgde weg hebben verlaten. Volgens zijn eigen zeggen zou dan uit dit synodale gevoelen volgen, dat de huidige legerpredikanten op een verkeerd weg zijn. Als dat inderdaad de onontwikkelbare conclusie zou zijn, zou Ds B. het de Indische kerken niet zonder meer kwalijk nemen als zij zich werkelijk zoo zouden gedragen tegen de legerpredikanten als Ds B. hier voorstelt.

De werkelijkheid is echter geheel anders. Mij is geen persartikel van de kerken¹⁾ hier — bekend, waarin gezegd is, dat de legerpredikanten individueel verkeerd deden, juist vanwege het enkele feit van hun zich laten uitzenden. Wel is mij bekend, dat deze conclusie opgedrongen wordt aan hen, die het huidige systeem van uitzending verwerpelijk achten. Maar die conclusie is in dien vorm (er werd van ZONDE gesproken, en dan geroepen: jullie moeten onze terugroeping elschen) nooit door de kerken

¹⁾ Let op: kerken, geen personen. En let op het MEERVOUD.

meenten” belast, door aan den predikant te Pontianak, (altijd een oud-zending), te dien aanzien een opdracht te geven. Hoewel ds Bergstra ten volle doordrongen is van de noodzakelijkheid van dezen arbeid, noodzakelijk vooral ook omdat de goeroes over het algemeen een zeer gebrekkige opleiding ontvangen hebben, is het hem niet mogelijk meer dan een keer of drie, vier per jaar enkele dagen naar dat gebied te gaan om aan de goeroes eenige leiding te geven. Hij beseft dat dit volstrekt onvoldoende is en dat, wil het werk goed gebeuren, iemand zich geheel er aan moet kunnen geven. Hij hoopt dan ook zeer, dat de Friese kerken met haar zendingsarbeid in dit gebied zullen beginnen en dan tevens de zorg voor deze „gemeenten” van de Protestantsche Kerk overnemen.

Zondagmorgen, 3 April, heb ik een kerkdienst bijgewoond van de Indonesische gemeente. Porawow, die naar een conferentie van legerpendeta's in Makassar was, werd ditmaal niet, zoals gewoonte is, vervangen door ds Bergstra maar door een Batakchen goeroe. Deze voorganger heeft wel gesproken over den zoendood van Jezus Christus, maar zijn preek was sterk moraliseerend. Ter „opluistering” van den dienst werd om beurten gezongen door een Ambonneesch en een Menadoneesch koor, maar ik vrees, dat zingen, zoals het daar geschiedde, bijdraagt tot verduistering van het Woord. Er bestaat nimmer tusschen de koren en daarom kunnen moeilijkheden alleen voorkomen worden, door beide koren in elken dienst te laten zingen. Samensmelten is niet mogelijk en een regeling, waarbij elk koor maar éénmaal in de veertien dagen zingt, zou op verzet stuiten!

's Avonds preekte ds Bergstra voor ongeveer 40 kerkangars in het Nederlandsch over Markus 14: 38. Gemoedelijk orthodox. De „ouderlinge” ontbrak.

Maandagmorgen, 4 April, vertrokken ds Bergstra en ik om 8 uur per jeep naar Singkawang. Behalve onze bagage was ook een partij kleeding en andere door Amerikaansche kerken voor de Dajakgemeenten geschonken goederen ingeladen. Eerst moesten we per motorpont de Kapoeas overgezet worden. Daar de pont slechts twee auto's tegelijk vervoeren kan, veroorzaakt dit veer soms langdurig oponthoud. Bij de tweede afvaart aan onze komst aan den steiger, konden wij mee. Drie kilometer buiten Pontianak pas-

aanvaard. Mij is geen artikel van kerken hier bekend, waarin tegen onze legerpredikanten gewaarschuwd is, laat staan vanwege wat Ds B. hier noemt. Wel weet ik, dat immer is onderscheiden tusschen het SYSTEEM waarbinnen de kerken in 't gemeen deze predikanten uitzenden, en den arbeid der individuele predikanten, die in het raam van een door de indische kerken verwerpelijk geoordeeld systeem werden uitgezonden. Ook is onderscheiden tusschen de kerken die binnen dit systeem uitzenden en de predikanten die zich lieten uitzenden. Het aanvaarden van uitzending binnen het bekende systeem komt in eerster instantie voor rekening van de kerken in 't gemeen. Niet, dat de individuele leden daarvan los te denken zijn, maar als hier van schuld gesproken moet worden is hier een gemeenschappelijke schuld, een schuld van kerken, niet van individuen. Voorts is ten aanzien van de schuldvraag onderscheiden tusschen zonde in afdwaling en zonde met opgeheven hand verricht. De indische kerken gelooven, dat de kerken in 't gemeen gedwaald hebben met uit te zenden in het gewraakte systeem. Gaat daarvoor het oog open, dan mag niemand, die zelf mee dwaalde, noch minder een kerk die zelf mee dwaalde, een individueel predikant hard vallen, omdat hij de zaken nog niet zoo is gaan zien. Dat is dan ook nimmer gebeurd, en nimmer zijn de legerpredikanten DESWEGE door de KERKEN met wantrouwen begroet. Meer nog, ze zijn hier hartelijk ontvangen. Ja nog meer: toen de kerken hier begrepen, dat de „generaal” een viertal „parachutisten” zou uitwerpen, maar binnenkort daar spijt van zou krijgen, toen hebben de kerken hier zoowel den „generaal”, vertegenwoordigd in deputaten, willen waarschuwen, als ook van te voren tegen de a.s. „parachutisten” gezegd: laat je niet afwerpen, want jullie worden de dupe van den spijt, dien de „generaal” straks vast krijgt. Dat was geen opstand preeken tegen den „generaal”, want die vroeg immers „vrijwilligers”. De kerken hier waarschuwden dus op tijd, wijl zij den gang van zaken voorzagen. Tevens hebben zij bedacht, dat, al was het „parachutistenwep” ondeugdelijk, daarom nog niet elke individuele „parachutist” verkeerd werk moet doen.

Daarom hebben de kerken hier juist getracht te doen, wat Ds B. hen verwijt niet gedaan te hebben. De stukken, ook in „De Reformatie” gepubliceerd, wijzen het uit. Daarin wordt wel gesproken van een verwerpelijk SYSTEEM. Maar daarin wordt ook gezegd, dat de uitgezonden predikanten nog wel goed werk kunnen doen. Allereerst door zich in het bataljonswerk te houden aan art. 7 K.O. en dus veel over de kerk te praten, waartoe zij immers vergaderen willen. Maar bovendien, door zich zooveel mogelijk te belasten met de ambtelijke verzorging der gereformeerde militairen in hun legeronderdeel. M.a.w., wij hebben inderdaad dag en nacht ons best gedaan om de reeds afgeworpen „parachutisten” nog zooveel mogelijk in te schakelen in ons werk, en er nog van te maken wat er van te maken viel. En de kerken hebben geen artikelen in de pers geschreven, waarin de legerpredikanten laakbaar werden geacht vanwege het enkele feit van hun komen hier. Ik ken wel een artikel van Semarang tegen Ds Pieffers. Maar dat ging tegen diens bestrijding van de hier voorgestane ambtelijke verzorging der militairen. Voorts zijn de kerken niet verantwoordelijk voor de pennevruchten van „gemeene leden” der kerk, geschreven in de uitoefening van het ambt aller geloovigen.

Hoe het dan met die aarzeling van Semarang zit om Ds B. uit te noodigen? Wel, Semarang spreke voor zichzelf. Maar zooveel weet ik er wel van: het was niet om-

seerden we den evenaar, kenbaar aan een eenvoudig monument. De eerste 20 kilometer en nog enkele korte stukken verderop van den 145 kilometer langen weg naar Singkawang zijn geasphalteerd. Overigens is het een macadamweg, waarvan sommige gedeelten met redelijke snelheid bereden kunnen worden. Uitgestrekte complexen met kokospalmen en groote rubberbosschen van de bevolking beheerschen het landschapsbeeld. Hier en daar liggen enkele sawahs (natte rijstakkers) en soms reden we langs moerassen. Hoewel de weg vrijwel over den geheelen afstand tamelijk dicht langs de kust loopt, is de zee slechts op enkele plaatsen zichtbaar, omdat de begroeiing het uitzicht belemmert. We passeerden verscheidene moskeeën, bedehuizen van de Mohammedaansche Maleiers. De meerderheid van de bevolking bestaat in deze streek echter uit Chinezen.

In het bijna geheel Chineesche Mempawah, ongeveer halfweg Singkawang, werd even gestopt om een kop koffie te drinken. Zoo'n Chineesche stad lijkt wel een en al winkel. Slechts hier en daar ziet men een timmermanswerkplaats of de zaak van een anderen ambachtsman, maar verder zijn het allemaal winkels. En al die winkels lijken op den winkel van Sinkel, waar alles te koop is. Textiel, eetwaren, servies, rookartikelen en ijzerwaren kan men in een en dezelfde zaak kopen. Vrijwel in elken winkel, zoowel hier als in de andere door mij bezochte plaatsen, trof ik melk van het merk de Friese Vlag. De prijzen daarvan waren niet overal gelijk, maar een blikje met 397 gram gesuikerde gecondenseerde volle melk van het genoemde merk kostte ongeveer een rijksdaalder.

Voordat we dien dag onze bestemming bereikten, hadden we nog een tweede oponthoud, nu niet om koffie te drinken, maar om een leeggelopen band te vervangen. Op zichzelf is dat natuurlijk iets heel gewoons. Maar als je zoo'n karweitje moet verrichten, terwijl de zon recht boven je hoofd staat te branden, merk je dat het warm is in Indië. Inclusief dat oponthoud duurde de geheele rit vijf uur, zoodat we om één uur in Singkawang aankwamen.

De bevolking van Singkawang bestaat voor tweederde uit Chinezen. Er is elektrisch licht en zelfs waterleiding, waardoor het bevoorrecht is boven Pontianak. Vroeger was het de standplaats van een assistent-resident en een controleur. Thans is er nog

dat Ds B. veldprediker is. En zooveel weet ik er ook van: het was in ieder geval mede, omdat Ds B. zich niet vinden kan in het oordeel der kerken in Indië, dat gereformeerde leden te velde geroepen zijn tot kerkformatie (al dan niet institutioneel) en dat als vergadering van geloovigen in het bataljon niet door mag gaan de bijeenkomst van alle protestantsche militairen in het bataljon, al wordt die bijeenkomst dan ook toegesproken door een geref. veldprediker. Dat derhalve ook als in een bataljon een geref. predikant de geestelijke verzorging van staatswege op zich nam, kringvorming is vereischt, en dat daar dus op dient te worden aangewerkt ook door den geref. veldprediker. Hoe dan ook: de aarzeling te Semarang zit niet vast op het enkele feit dat Ds B. veldprediker is. Ik zelf wil wel uitspreken dat ik — voor zoover ik oordeelen kan — in het huidige stadium een spontane uitnodiging beter had geacht. Ik gun iemand graag den tijd om klaar te komen met de vragen die zich hier voordoen. Ikzelf zag het op de synode van Groningen ook nog anders en vond het waf „extremistisch”, toen daar gevraagd werd of het systeem-veldepredikatschap wel deugde. Later bleek me, dat al veel eerder de synoden hadden gezegd, dat van het systeem bij het licht van Schrift en K.O. gezien, eigenlijk geen spaan deugt (zie rapport Amersfoort '48). Daarom, nogmaals zij het gezegd: Semarang aarzeld met een bepaalde uitnodiging van Ds B. (er was er minstens één aan voorafgegaan) om andere dan de door Ds B. genoemde reden. Dat het „zoover gekomen” is (eigen woorden van Ds B.) wijst op een proces. En ik wil niet verhalen, dat het den arbeid der kerken hier bemoeilijkt, als er zich op hun ressort geref. predikanten bevinden, die een andere gedragslijn willen volgen en daarvoor met geref. militairen en anderen spreken, dan de kerken hier AMBTELIJK hun leden voorhouden. Ik wil echter persoonlijk veel daarin verdragen. Maar ik zou het jammer vinden, als de indische kerken beschuldigd werden van dingen, die niet in overeenstemming zijn met de feiten.

Met hartelijke groeten,

J. P. v. d. STOEL Jr.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

DE CRISIS VAN HET GEZAG

in het bedrijfsleven (XXII)

Het zou ons niet verwonderen, wanneer er hier of daar iemand bij het lezen van ons vorig artikel over de verschillende opvattingen ten aanzien van het begrip „onderneming” dit alles maar „taale kost” zou hebben gevonden en zich zou hebben afgevraagd of dit alles nu wel van zooveel belang is.

Wie evenwel let op het principiële verschil, dat er gelegen is tusschen een bepaling als aangewezen in artikel 1 van de Handelsregisterwet, waar de naam onderneming wordt gegeven aan iedere onderneming, „waarin eenig bedrijf, door wien ook wordt uitgeoefend” en die andere omschrijving, welke voorkwam in het Besluit op de Ondernemingsbelasting 1942, n.l. die van „een zelfstandige, duurzaam bedoelde organisatie van kapitaal en arbeid, welke gericht is op het maken van winst en deelneemt aan het economisch verkeer”, moet

slechts een assistent-resident. Evenals op de meeste plaatsen is ook hier de (Nederlandsche) controleur vervangen door een Maleisch bestuursambtenaar, die geen controleur, maar onderafdeelingsschef genoemd wordt. Aan dien onderafdeelingsschef, genaamd Firdoes, hetgeen paradijs beteekent, moesten ds Bergstra en ik toestemming gaan vragen in de pasanggrahan te overnachten. Een pasanggrahan is een logeergelegenheid, die in de eerste plaats bestemd is voor doortrekkende overheidsdienaren, maar wanneer er plaats beschikbaar is, mogen particulieren er ook gebruik van maken, natuurlijk tegen betaling. Er was plaats, dus konden we er in trekken. De middagmaaltijd in de pasanggrahan was nagenoeg afgeloopen en er was niet genoeg eten meer om ons voor te zetten, volgens den Javanaanschen beheerder. Hij kon wel een maaltijd klaar maken, als we een pooxje geduld hadden, maar dan moest hij eerst nog de ingrediënten gaan kopen. We hebben toen maar beslist, dat we in een Chineesch restaurant zouden gaan eten. Achteraf hebben we daar spijt van gehad, want het eten bij den Chinees was duur en onsmakelijk.

Er is in Singkawang een Indonesische Protestantsche gemeente, die nagenoeg geheel bestaat uit leden, die van elders gekomen zijn, voornamelijk militairen en ambtenaren met hun gezinnen. Voorganger is de Ind. leeraar 1-ste klasse Silitonga, een Batak. Ook is er een Chineesche gemeente. Deze heeft geen geordenden voorganger. Er komt slechts zeer zelden een Chineesch predikant van Java om hier de sacramenten te bedienen. De kerkdiensten worden gewoonlijk geleid door een Chinees, die in de week werkzaam is in een handelszaak. Beide gemeenten vergaderen in hetzelfde kerkgebouw, dat vroeger ook voor Hollandsche diensten gebruikt werd. Voor den oorlog woonde hier de Zwitsersche zending Bart, die zijn zorgen uitstreekte over alle drie de bevolkingsgroepen. Deze ds Bart is door de Japanners vermoord en Silitonga woont nu in zijn huis. Het aantal protestantsche Nederlanders is nu zoo gering, dat ds Bergstra voor de diensten, die hij voor hen houdt, geen gebruik maakt van het kerkgebouw. Dienzelfden avond heb ik een door ds Bergstra in een particuliere woning belegde godsdienst-oefening bijgewoond, waar behalve ds B. en ik vijf personen aanwezig waren.

C. C. DE VRIES.

toch wel oog krijgen voor het betekenisvolle verschil. In het eene geval wordt gesproken van een bedrijf, door wien ook uitgeoefend, in het andere geval treedt in de plaats van den onbepaalden uitvoerend van het bedrijf de bepaalde organisatie van kapitaal en arbeid. Het is onmiskenbaar, dat men steeds meer gaat en dringt in de richting, om de onderneming te gaan beschouwen als een geheel, een organisatie, niet bepaald naar den uitvoerend, maar naar degenen, die er in werken en samenwerken, en als zodanig ziet men dan tegenwoordig drie grootheden: kapitaal, leiding en arbeid. Het kapitaal wordt dan gevormd door de geldverschaffers, de leiding door de directie van de onderneming, waartoe al of niet gerekend worden zij, die prof. Goudriaan eens noemde de „onder-commandanten“, zooals adjunct-directeuren, procuratiehouders, chefs, bedrijfsleiders, ingenieurs en in het algemeen de hogere leiding gevende functionarissen in de ondernemingen. De factor arbeid wordt dan uitgemaakt door hen, die onder deze ondernemings-leiding werken.

Nu moet het direct opvallen, dat er in laatstgenoemde bepaling van het begrip „onderneming“ zich een emancipatie heeft voltrokken tusschen het goed en zijn bezitter. Deze kapitaalverschaffers, of zij nu commanditaire vennooten zijn geheeten als in de commanditaire vennootschap in onderscheiding van de beheerende vennooten, of wel dat zij aandeelhouder heeten als in de naamloze vennootschap, zij brengen alleen maar geld bijeen, doch hebben niet de zeggenschap over hetgeen van dat geld wordt gevormd: de onderneming. Over die onderneming gaan er drie: dat zijn de grootheden kapitaal, leiding en arbeid. Zij ondernemen. Over die onderneming gaan er drie: nieuwe richting, die naar een andere, ook wettelijk verankerde bepaling van het begrip „onderneming“ wil dringen.

Op grond van de Schrift zijn wij steeds uitgegaan van de overtuiging, dat God een separatie in het bezit heeft aangebracht, zoodat er ook in de wet Gods gesproken wordt van „iets, dat Uws naasten is“. Over dat bezit is een ieder over het zijne, hetzij veel of weinig, tegenover God verantwoording verschuldigd als rentmeester. Hier ontstaat evenwel door een bepaalde wijze, waarop de mensch uitvoering geeft aan hetgeen zijn Scheppingsopdracht is volgens Gen. 1:28 een vorm van bezit, waarbij de Schriftuurlijke rentmeester zijn tot dusver erkende bevoegdheden, die ook wettelijk erkend waren in de wetten van dit land, thans alleen nog maar in de hoofden van de aanhangers eener bepaalde economische, socialistisch of solidaristisch getinte strooming, doch naar men hoopt straks ook wettelijk geregeld — verliest en moet prijsgeven.

Hij moet deze dan afstaan aan een combinatie, waartoe ook hij zelf nog wel mag behooren. Het is dus wel duidelijk, dat de Christelijke woordvoerders en ze zijn er, die voor dit nieuwe ondernemingsbegrip pleiten, ook zullen moeten komen, zooals door een enkele ook wel is erkend, tot een herziening van hetgeen men onder rentmeester op grond van de Schrift verstaat. Doordat in dezen de socialist en de solidaristen het marschtempo bepaald hebben, komt men met deze principieele bezinning over dat rentmeesterschap, die feitelijk voorop had moeten gaan, wel leelijk achteraan, meegesleurd als men is, althans zoo zien wij het, door deze socialistische idee.

Men heeft er in het algemeen ook onder ons nog zoo weinig erg in, dat het socialisme in stede van het onderspit te hebben gedolven, juist een merkwaardige victorie heeft bevochten op velen, ook uit den christelijken levenskring. Men redeneert dan als volgt: het orthodoxe, materialistische marxisme heeft de geesten ook in de arbeiderswereld, niet blijvend kunnen bekoren. Het voorzag niet in de geestelijke behoeften van den mensch. Dat zou dan door het Christendom steeds tegenover het socialisme als het meerdere zijn gepredikt en volgehouden en tot de juistheid van deze christelijke levensovertuiging zou nu ook het socialisme onder dagen als een reform-socialisme zijn bekeerd of ge-reformeerd. Maar men doet ongetwijfeld iemand als Troelstra onrecht, wanneer men hem aanziet voor een prediker van plat-materialistische levenswaarden alleen. Dichters van het socialisme als Adema van Scheltema en Henriette Roland Holst hebben wel degelijk de hoofden en harten der roode scharen in ontroerend schoone taal gewezen op „al wat aan liefde en menselijk meedoogen diep op den bodem dezer wereld bloeit“. Hun wenkte een geestelijk ideaal, dat niet het onze kan zijn, maar dat wij toch niet als plat-materialistisch kunnen bestempelen. Van dien door hen gedroomden dag der toekomst zong b.v. Adema van Scheltema in zijn „Waakt op Proletaren“:

't Is de dag die met iedere lente ons nadert,
't Is de dag der bevrijding — de dag van den Mei —
't Is de dag die gansch 't volk om ons vaandel

[vergadert —

O zij allen — zij allen — en niet alleen wij! —

Hun klassenstrijd was dan ook een strijd in en voor het geheele volk, dat men tot één klasse in vrede hoopte te kunnen metamorphoseeren, het ideaal van den vrede op aarde voor den mensch en door den mensch.

Dit geloof, dit geestelijk ideaal bloeide op uit den mensch, uit deze zienlijke wereld en was daarom uit de aarde aardsch. Het was en bleef humanisme.

Waarom wij dit alles naar voren brengen? Omdat

er tegenwoordig schrijvers en woordvoerders zijn op Christelijk erf, die meenen, dat het socialisme of de socialistische gebetend zijn en in gunstigen zin gewijzigd in hun ideeën. Men is onlangs blijkbaar hier en daar nog al geschrokken van hetgeen b.v. prof. de Gaay Fortman betoogde op de vergadering van de „Vereniging van Gereformeerde Predikanten“, dergenen die ons uitwierpen, gehouden op 21 April j.l. Hij sprak daar voor dit gezelschap over het onderwerp „Stroomingen in de Nederlandsche vakbeweging en de kerk“. In het nummer van TROUW van Zaterdag 30 April vinden wij het door hem gerectificeerde verslag van zijn rede. Hij had betoogd, dat er in het N.V.V., de socialistische vakbeweging, een geestelijk proces aan den gang is. Artikel 2 van de statuten, welke op het congres van het N.V.V. in 1946 werden aanvaard, spreekt van de behartiging van de stoffelijke en geestelijke belangen van de Nederlandsche werknemers en hun gezinnen en van de erkenning als algemeen richtsnoer voor den arbeid van de normen van naastenliefde, gerechtigheid en waarheid, verantwoordelijkheid en eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid. En dat vindt deze professor belangrijk. Wij wisten dit reeds van hem en daarom had men op deze predikanten-vergadering en daarna ook niet eerst den schrik in zijn beenen behoeven te krijgen. Men had dien schrik al veel eerder moeten voelen en in dat licht gezien is deze spreker en zijn onderwerp voor dit gezelschap veelzeggend. In zijn boekje „De arbeider in de nieuwe samenleving“ had hij aan het slot uiting gegeven aan zijn optimistischen kijk op de ontwikkeling van de sociale beweging in Nederland. Het anarchisme had geen vat kunnen krijgen op een betekenend aantal arbeiders, evenmin het geestelijk steriele consequente Marxisme of de modern georganiseerde arbeiders volgens hem en, voegde hij aan deze beschouwing toe: „de ontwikkeling van 't N.V.V. in de laatste jaren bewijst, dat het besef voor de geestelijke waarden daar groeiende is“. Hij meent zelfs, dat het „ook bij de E.V.C. op dit punt tot een keuze moet komen“ en dat „men ook daar zal ervaren, dat een vakbeweging alleen vaart en élan kan behouden, wanneer zij gestuwd wordt door een bepaalden kijk op doel en zin van 's menschen leven“. Hij ziet dus de geheele vakbeweging onzer dagen, N.V.V. en C.N.V. en naar hij in de lijn der ontwikkeling mogelijk acht, straks wellicht ook de E.V.C., optrekken „in een strijd om de totstandbrenging van een maatschappelijk bestel, dat in wezen er iets van verstaat, dat een mensch kostbaarder is dan goud“. (De Arbeider in de nieuwe samenleving, blz. 100 en 101.) Men kon dus weten hoe deze professor van de Vrije Universiteit en directeur van de Kaderschool van het Christelijk Nationaal Vakverbond de zaken zag en taxeerde.

P. GROEN.

GRONINGER Brieven

Amice frater,

Ook in onze dagen verschillen de wijzen van meening over de vraag of het de geest der eeuw is, die de wetenschap, dan wel de wetenschap, en dan zeer in het bijzonder de natuurkundige wetenschap, die den tijdgeest beheerscht.

De bioloog, van wiens werk ik met U sprak, neigt tot de tweede meening, maar er zijn er die zeggen: de wijsheid eener eeuw wordt bepaald door haar bewustzijn. Elke eeuw heeft haar eigen zien der dingen, haar eigen oogen en ooren, wij haar eigen „geest“. Bertalanffy schakelt dit moment dan ook niet geheel uit, als hij op de bescheidenheid der huidige wetenschap wijst, die ten slotte wat ruimte wil laten voor de mythe, de poëzie en de mystiek. Nimmer zijn alle menschen gelijk, en verschillende geestesrichtingen vloeien in elken tijd doorelkander heen.

Daar zijn steeds weer optimisten en pessimisten. Iemand schreef een dezer dagen: is er een wijsheid, die niet in den twijfel haar uitgangspunt vindt?

De scepticus wordt een libertijn. De decadent een mysticus. Wij zien het allebei ook in onze dagen.

De Renaissance, die in de zestiende eeuw zich tegenover de Reformatie stelde, begon met den twijfel, om alle in Gods Woord geopenbaarde waarheden te kunnen verwerpen, maar zij vertrouwde op de menselijke rede, en die rede schiep dan allengs het machinebeeld van het leven, waarin het enkele deeltje, het individu, het voornaamste was. Zoo ook voor het politieke en het sociale leven. Een wereldbeeld, dat een drietal eeuwen verleide tot de revolutie, want was het niet het soevereine individu, dat, om een woord van onzen dag te gebruiken, niet tevreden kon zijn met een samenleving van zooveel gebrek als het rondom zich zag? Was het niet een betere wereld waardig?

Nu was er in dit individualisme twee-erlei aanpak van het leven. Machiavelli zette het machtig vorstelijk individu op den voorgrond, den absoluten monarch, die, boven alle goddelijke en menselijke wet verheven, naar de eigen willekeur heerschen kon, denkend alleen aan zijn macht.

Marsilius van Padua daarentegen prees de soevereiniteit van het volk, dat recht had zijn overheden te kiezen en te verwerpen.

Zoo wel het eene als het andere had dezelfde uit-

werking, nl. de overheersching van een tyran. Tusschen Cesar Borgia, het model voor Machiavelli, en Lodewijk XIV, den vorst naar den smaak van Jean Bodin, en den zoon der Fransche revolutie, Napoleon, bestond er toch slechts een graduëel verschil.

De massa wordt eenzijdig gevleid, als zij dienen kan het trotsche individu op den troon te zetten, en anderzijds geminacht en gevreesd.

Men kon dit opmerken bij de liberalen der vorige eeuw, zoowel als bij de socialist en van dezen tijd.

Schiller juichte de Fransche revolutie toe, maar zij herinnert U de bekende regels uit „Das Lied von der Glocke“: „Gefährlich ist's den Leu zu wecken, Verderblich ist's des Tigers Zahn, Jedoch der schrecklichste der Schrecken, das ist der Mensch in seinem Wahn“.

Ziet men, zoo zong hij ook, den mensch als eenling, gemeenlijk is hij redelijk en verstandig. Maar als men er velen bij elkander heeft? „Sind sie in Corpora, gleich wird ein Dummkopf daraus“.

En zoo liet ook Ibsen den Proost uit zijn „Brand“ zeggen: de massa is niet dan het gepeupel.

Kammt alle mit demselben Kamm
Sie sind ja doch vom selben Stamm.

Deze vrees voor de massa leefde bij de wijzen dezer eeuw vooral na den eersten wereldoorlog, en toen de tweede begon te dreigen.

Ik herinner aan een Ortega y Gasset, of aan Spengler, die beiden waarschuwden voor het gepeupel, de barbaren, die het leven zouden overstroomden en vernielen. Of denk maar aan het werk van prof. Huizinga: In de schaduwen van morgen: „de feiten overstelpen ons. Wij zien voor oogen hoe bijna alle dingen, die eenmaal vast en heilig schenen, wankel zijn geworden: waarheid en menselijkheid, rede en recht“.

De massa-psychologie der vorige eeuw werd in deze eeuw niet vroolijker gestemd.

Daar werd in 1935 door 350 professoren en artsen uit allerlei landen een adres gezonden naar de overheden van dien dag. Zij schreven: denk er om, net als de alleenstaande mensch kan ook een volk geesteskrank worden, door angstvoorstellingen en waandenkbeelden meegesleurd in allerlei avonturen. „Elne Welle der Paranoia“, een golf van krankzinnigheid gaat over Europa, zoo riepen zij den regeerders toe en hun leus was: geestelijk gezonden, vereenigt u!

Hitler vond echter deze wijsheid uitermate geschikt voor zijn machtswaan. Het geheel, de domme massa, waarmee een redenaar, als hij, kon doen wat hij wilde. De enkele machtig door het geheel.

Nu verscheen er in 1938 een werk van den massa-psycholoog, Kurt Baschwitz: „Du und die Masse“, die toch hoopte op een nieuwen dag: de wederontdekking van een groote liga van verstandige menschen. Welnu, dat zijn de humanisten van onze dagen, de menschen van wereldconferenties en wereldkerk, federatie en Raad van Europa enz. De hoogmoed, na den eersten wereldoorlog reeds hoog gestegen, rees nu als een toren van Babel nog hooger op, en christenen en humanisten vereenigen zich in den hoopvollen zang, die spreekt van een nieuwen staat, waarin vrede, en van een nieuwe maatschappij, waarin geluk wonen zal.

Ik vond deze verwachting in zeer verheven taal geteekend in een Amerikaansch werk, waarin betoogd werd: de menscheit is in nood, maar zij is taai, en wees er zeker van, dat haar beste tijd nog voor haar ligt. Zij beheerscht nu de natuur, en wij mogen gelooven, dat zij, zonder goddelijke hulp, de volle verantwoordelijkheid voor het leven op zich nemen kan, ziende haar taak haar eigen redder en verlosser te zijn.

Zit dit feitelijk ook niet in de statuten van de groote internationale vormen voor het staats- en maatschappelijk leven van thans? En het eenige wat belijders van den Christus er van zeggen is dit: zou U niet het adjectief „Christelijk“ voor uw trotsch substantief plaatsen? Maar zelfs dat wordt geweigerd. Het geeft ook niets, want het bijvoeglijk naamwoord wordt door het zelfstandig naamwoord wel verlonken. Ook hier.

Welnu — het biologische wereldbeeld van hetwelk ik sprak, steunt al deze grootsche verwachtingen. Want het behoud zit in het o r g a n i s m e, in de kracht der organisatie.

De moderne ontdekking is, dat het geheel meer is dan de som der deelen, ja, dat het geheel de deelen van aard verandert in een machtige organisatie. Op de organisatie komt het aan.

De tijdgeest roept om eenheid en organisatie. Een eenheid als een stroom, een dynamisch voortgestuwd leven, waarin de voortgaande strijd der tegendeelen, ten slotte allicht in een groot mystiek geheel zal uitstroomen.

Die gedachte nu, zegt Bertalanffy, overheerscht immers heel het leven. En hij begint dan maar met het dialectisch marxisme van de Russische tyrannen. De samenklemming van miljoenen in één geweldige door een enkele partij en partijhoofd algeheel beheerscht geheel, dat de eenheid en ook den strijd kent in voortdurende onbarmhartige zulveringen.

Nu schrikken de democraten in West-Europa voor zulk een eenheid zeker terug, maar worden zij feitelijk niet door eenzelfde wereldbeeld geleid? De eenheid staat overal voorop. En alleen door deze organisatie, geleid door menschen van goeden wille, christelijke en niet christelijke humanisten — zij willen toch

allemaal schappij
Zoo hepen. Alles heid, den

Het is vraagt de uw geloof blijf desn houden, m andere te krucht de menschen

Zoo w zij mee d zelf heeft dan geme dat hij wel iets o er ook nog over.

Men ga van thans toven die Ik denk Lausanne.

De Am ressaant b onderschee uviteit, de zoo zwaar

De activ koninkrijk derschap, quietisten Hij zal zija kunt niets

Thans is De zang heid en or de klopper kracht on lied, dat d pen legt.

En zoo antichrist. Nu zijn ten, die he heel het st te zetten.

Woord Go ning van koningen, beginzelen leven dan Europa re zonder de dagen der aan de vol leven zegen ten is.

Voor die Wat zou Waar hun isolement.

Het won den strijd, deinzin. Laten zij wen profee volutie“, di kracht. De Met hart

OOK AL R

Onlangs van ds B. V uit onze k van den ter bekend gew van Schrift nog wat m de was, en was komen S c h r i f t v i n g s c h e m dat zulk ee samenleven ments-ulting We weter lega ds F. C de lectuur pers als wa genomen in

De belij vele gemoe Men ste vondst ges eeuwen de heeft gepri De were